

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه الزهرا (س)
دانشکده ادبیات، زبان‌ها و تاریخ

پایان‌نامه
جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان
بررسی سازوکار تغییر ساختار گذرای در فعل‌های گروهی فارسی

استاد راهنما
دکتر فرهاد ساسانی

استاد مشاور
دکتر فریده حق‌بین

دانشجو
نجمه خدري

مهر ۱۳۹۱

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به

دانشگاه الزهراء (س) است.

بسمه تعالی
صورت جلسه‌ی دفاع از پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد

تاریخ: ۹۱/۷/۱۱
شماره: ۵۹۲

(نسخه‌ی تحصیلات تکمیلی نسخه پرونده دانشجو نسخه مالی)

نام و نام خانوادگی دانشجو: نجمه خدیری شماره‌ی دانشجویی: ۸۸۱۱۲۴۰۰۳ نام رشته: زبان‌شناسی همگانی

شماره درس پایان‌نامه: ۱۲۴۳۳۵۲۰۳۰ تعداد کل واحد پایان‌نامه: ۴ واحد

عنوان پایان‌نامه: "بررسی سازوکار تغییر ساختار گذرایی در فعل‌های گروهی فارسی"

تاریخ دفاع از پایان‌نامه: ۹۱/۷/۱۰

نتیجه‌ی نهایی دفاع:

قبول مردود

نمره‌ی درس پایان‌نامه: (به عدد) ۲۰ عالی بسیار خوب خوب

اعضای هیأت داوری پایان‌نامه:

نام و نام خانوادگی	سمت	امضا
آقای دکتر فرهاد ساسانی	استاد راهنما	
خانم دکتر فریده حق‌بین	استاد مشاور	
خانم دکتر فریبا قطره	داور داخلی	
خانم دکتر آریتا افراشی	داور خارجی	
نام و نام خانوادگی مدیر گروه	نام و نام خانوادگی رئیس یا مدیر تحصیلات تکمیلی دانشکده	امضا

برپایه‌ی مصوبه‌ی شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه مورخ ۸۹/۳/۲۵ دانشجو تا دو ماه بعد از تاریخ دفاع () باید پایان‌نامه تصحیح و صحافی شده را تحویل دهد، در غیر این صورت از نمره دفاعیه او یک نمره کسر خواهد شد.

تاریخ تحویل پایان‌نامه امضای کارشناس تحصیلات تکمیلی دانشگاه

نمره نهایی پس از اعمال مصوبه‌ی فوق امضای مدیر تحصیلات تکمیلی دانشگاه

تقدیر بہ پدر و مادر عزیزم

و

بہترین ہایم

مصطفیٰ، مجتبیٰ و نجوا

با سپاس فراوان از راهنمایی‌های بی‌دریغ اساتید بزرگوارم

دکتر فرهاد ساسانی و دکتر فریده حق‌بین که در مسیر انجام

این پژوهش یاری‌ام کردند.

چکیده

مسئله‌ی تعیین گونه‌های فعل و بررسی رفتار معنایی و نحوی آن‌ها در زبان فارسی، همواره از سوی دستورنویسان و زبان‌شناسان مطرح بوده است، اما به نظر می‌رسد هنوز هم ناگفته‌های بسیاری درباره‌ی فعل‌ها وجود دارد. از این رو، در پژوهش حاضر با تقسیم فعل‌ها به دو دسته‌ی ساده و گروهی سعی شده است سازوکار تغییر ساختار گذرایی در فعل‌های گروهی فارسی که زایایی بسیار بالایی دارند بر پایه‌ی مدل گذرایی هلیدی و دیدگاه ساسانی درباره‌ی فعل گروهی بررسی شود. به این ترتیب، پس از گردآوری شماری از فعل‌های گروهی به‌کاررفته در گفتار روزمره و دسته‌بندی آن‌ها بر اساس فرآیندهای مادی، ذهنی، رابطه‌ای، رفتاری، کلامی و وجودی، تغییرات گذرایی در این‌گونه فعل‌ها تجزیه و تحلیل شده است. در این پژوهش نشان داده شده است چنان‌چه تغییری در ساختار گذرایی فعل‌های گروهی فارسی رخ دهد، این تغییر به وسیله‌ی تغییر سازه‌ی فعلی فعل گروهی صورت می‌گیرد. همچنین، امکان تغییر میزان گذرایی در فعل‌های گروهی نشان‌دهنده‌ی پیوستاری بودن ساختار گذرایی در این‌گونه فعل‌ها است. با این وجود، فعل‌های گروهی‌ای نیز دیده می‌شود که تغییر سازه‌ی فعلی در آن‌ها تغییر گذرایی در پی ندارد. اگر تغییر سازه‌ی فعلی در فعل گروهی تغییر گذرایی ایجاد کند، فرآیند فعل گروهی تغییر می‌کند و در برخی موارد نیز بدون تغییر باقی می‌ماند. در این میان، می‌توان به مواردی اشاره کرد که در آن به‌وجودآمدن تغییر گذرایی به دلیل تغییر سازه‌ی فعلی فعل گروهی منجر به تغییر فرآیند فعل گروهی و تبدیل آن به فرآیندی قابل پیش‌بینی خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: فعل گروهی، ساختار گذرایی، سازه‌ی فعلی، فرآیند، پیوستار

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات پژوهش
۲-۱-۱	مقدمه
۲-۱-۲	مسئله‌ی پژوهش
۳-۱-۳	هدف‌های پژوهش و ضرورت انجام آن
۴-۱-۴	پرسش‌های پژوهش
۵-۱-۵	فرضیه‌های پژوهش
۶-۱-۶	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۷-۱-۷	سازمان پژوهش
۹	فصل دوم: پیشینه‌ی پژوهش
۱-۲-۱۰	مقدمه
۲-۲-۱۰	دیدگاه دست‌نویسان درباره‌ی گذرایی در فارسی
۳-۲-۱۸	دیدگاه زبان‌شناسان درباره‌ی گذرایی در فارسی
۴-۲-۴۱	پایان سخن
۴۲	فصل سوم: چارچوب نظری پژوهش
۱-۳-۴۳	مقدمه
۲-۳-۴۳	گذرایی در دستور نقشی هلیدی
۱-۲-۳-۴۵	فرآیندهای مادی: فرآیندهای انجام‌دادن و رخ‌دادن
۲-۲-۳-۴۶	فرآیندهای ذهنی: فرآیندهای حس‌کردن
۳-۲-۳-۴۷	فرآیندهای رابطه‌ای: فرآیندهای بودن و داشتن
۴-۲-۳-۴۹	فرآیندهای رفتاری
۵-۲-۳-۵۰	فرآیندهای کلامی
۶-۲-۳-۵۱	فرآیندهای وجودی
۳-۳-۵۲	گذرایی در فرضیه‌ی هاپر و تامپسون
۴-۳-۵۸	جهت
۱-۴-۳-۵۸	مجهول از دیدگاه زبان‌شناسان
۲-۴-۳-۶۰	گذرایی و جهت از دیدگاه هلیدی
۳-۴-۳-۶۳	گذرایی و جهت از دیدگاه هاپر و تامپسون
۵-۳-۶۴	فعل گروهی
۱-۵-۳-۶۵	ساختار فعل‌های گروهی ترکیبی نیست

- ۶۶..... ۳-۵-۲- استقلال معنایی سازه‌ی فعلی و غیرفعلی
- ۶۷..... ۳-۵-۳- جابه‌جایی و گسستگی سازه‌ی غیرفعلی
- ۶۷..... ۳-۵-۴- استقلال آوایی سازه‌ی غیرفعلی
- ۶۸..... ۳-۵-۵- استقلال سازه‌ی غیرفعلی: گسترش‌پذیری
- ۷۱..... ۳-۶- پایان سخن

۷۲ فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

- ۷۳..... ۴-۱- مقدمه
- ۷۴..... ۴-۲- بررسی سازه‌های فعلی
- ۷۴..... ۴-۲-۱- بررسی سازه‌ی فعلی "کردن"
- ۷۵..... ۴-۲-۱-۱- سازه‌ی فعلی "کردن" و ویژگی سه‌گانه
- ۸۳..... ۴-۲-۱-۲- سازه‌ی فعلی "کردن"
- ۸۳..... ۴-۲-۱-۲-۱- سازه‌ی فعلی "کردن": فرآیند مادی
- ۸۶..... ۴-۲-۱-۲-۲- سازه‌ی فعلی "کردن": فرآیند ذهنی
- ۸۶..... ۴-۲-۱-۲-۳- سازه‌ی فعلی "کردن": فرآیند رفتاری
- ۸۷..... ۴-۲-۱-۲-۴- سازه‌ی فعلی "کردن": فرآیند کلامی
- ۸۸..... ۴-۲-۲- بررسی سازه‌ی فعلی "زدن"
- ۸۸..... ۴-۲-۲-۱- سازه‌ی فعلی "زدن": فرآیند مادی
- ۹۵..... ۴-۲-۲-۲- سازه‌ی فعلی "زدن": فرآیند رفتاری
- ۹۵..... ۴-۲-۲-۳- سازه‌ی فعلی "زدن": فرآیند کلامی
- ۹۷..... ۴-۲-۳- بررسی سازه‌ی فعلی "دادن"
- ۹۷..... ۴-۲-۳-۱- سازه‌ی فعلی "دادن": فرآیند مادی
- ۱۰۰..... ۴-۲-۳-۲- سازه‌ی فعلی "دادن": فرآیند ذهنی
- ۱۰۱..... ۴-۲-۳-۳- سازه‌ی فعلی "دادن": فرآیند کلامی
- ۱۰۳..... ۴-۲-۴- بررسی سازه‌ی فعلی "گرفتن"
- ۱۰۳..... ۴-۲-۴-۱- سازه‌ی فعلی "گرفتن": فرآیند مادی
- ۱۰۶..... ۴-۲-۴-۲- سازه‌ی فعلی "گرفتن": فرآیند ذهنی
- ۱۰۶..... ۴-۲-۴-۳- سازه‌ی فعلی "گرفتن": فرآیند رفتاری
- ۱۰۸..... ۴-۲-۴-۴- سازه‌ی فعلی "گرفتن": فرآیند کلامی
- ۱۰۹..... ۴-۲-۵- بررسی سازه‌ی فعلی "کشیدن"
- ۱۰۹..... ۴-۲-۵-۱- سازه‌ی فعلی "کشیدن": فرآیند مادی
- ۱۱۱..... ۴-۲-۵-۲- سازه‌ی فعلی "کشیدن": فرآیند ذهنی
- ۱۱۲..... ۴-۲-۵-۳- سازه‌ی فعلی "کشیدن": فرآیند رفتاری

۱۱۳ ۴-۵-۲-۴- سازه‌ی فعلی "کشیدن": فرآیند کلامی
۱۱۳ ۶-۲-۴- بررسی سازه‌ی فعلی "انداختن"
۱۱۳ ۱-۶-۲-۴- سازه‌ی فعلی "انداختن": فرآیند مادی، ذهنی و رفتاری
۱۱۶ ۷-۲-۴- بررسی سازه‌ی فعلی "آمدن"
۱۱۶ ۱-۷-۲-۴- سازه‌ی فعلی "آمدن": فرآیند مادی و رفتاری
۱۱۸ ۸-۲-۴- بررسی سازه‌های فعلی "رفتن" و "گذاشتن"
۱۱۸ ۱-۸-۲-۴- سازه‌های فعلی "رفتن" و "گذاشتن": فرآیند مادی و رفتاری
۱۲۰ ۳-۴- پایان سخن

۱۲۲ فصل پنجم: نتیجه‌گیری

۱۲۳ ۱-۵- مقدمه
۱۲۳ ۲-۵- مروری بر فصل‌های پیشین
۱۲۵ ۳-۵- بررسی پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش
۱۲۶ ۴-۵- دستاوردهای پژوهش
۱۳۰ ۵-۵- پیشنهادها

۱۳۱ کتاب‌نامه

۱۳۵ واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی

۱۴۳ واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی

۱۵۱ پیوست

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

زبان همواره به عنوان پدیده‌ای پویا و نهادی اجتماعی در حیات انسان‌ها جاری بوده و تمامی جنبه‌های وجود انسانی را در بر گرفته است. می‌توان گفت حیات انسان به گونه‌ای بسته به حیات زبان است؛ چرا که زبان علاوه بر آن که وسیله‌ای برای برقراری ارتباط میان انسان‌ها است، بازتاب‌دهنده‌ی اندیشه‌های آن‌ها نیز می‌باشد. از این رو، بررسی جزء جزء آن حائز اهمیت بوده و نمی‌توان به سادگی از کنار آن گذشت. از سوی دیگر، بررسی و کشف سازوکار زبان نه تنها برای خود زبان مفید است، بلکه به دلیل ارتباط تنگاتنگ این پدیده با حیات انسانی، در دیگر حوزه‌های علوم نیز مثمر ثمر واقع خواهد شد.

با توجه به ارزش بررسی زبان، موضوع پژوهش حاضر نیز پیرامون یکی از اجزای زبان یعنی فعل گروهی^۱ و سازوکار تغییر ساختار گذرایی^۲ در این فعل است. در ادامه‌ی این فصل درباره‌ی مسئله‌ی پژوهش توضیحات بیش‌تری داده می‌شود. در عنوان‌های بعدی این فصل نیز به ذکر هدف‌ها و ضرورت‌های انجام پژوهش و پرسش‌ها و فرضیه‌های مطرح شده می‌پردازیم. در پایان فصل نیز روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها ارائه خواهد شد.

^۱ phrasal verb

^۲ transitivity structure

۱-۲ مسئله‌ی پژوهش

فعل مقوله‌ای واژگانی است که در هر زبانی دارای انواع متفاوتی است. از نظر ساختاری فعل در زبان فارسی به دو دسته‌ی فعل ساده^۳ و فعل گروهی تقسیم می‌شود. فعل ساده اگرچه می‌تواند از نظر صرفی^۴ (چه واژه‌ساختی چه تصریفی) دارای ساختاری بیش از یک واژه باشد، اما از نظر معنایی و نیز رفتار نحوی درون بند^۵ به تنهایی و به صورت یک واژه عمل می‌کند (به جز زمانی که نیاز به فعل‌های کمکی برای بیان زمان، وجه و نمود باشد)، اما فعل گروهی، چه به لحاظ معنایی و چه به لحاظ نحوی، در بیش از یک واژه تجلی می‌یابد. یک بخش آن فعل‌واژه است که عملیات تصریفی بر روی آن نمود می‌یابد و گاه معنای آن فعل به تنهایی در فعلی گروهی دگرگون می‌شود تا حدی که می‌تواند گاه صرفاً دلالت بر فعل‌بودن بکند. بخش غیرفعلی می‌تواند اسم و گروه اسمی، صفت و گروه صفتی، قید و گروه قیدی یا گروه حرف اضافه باشد. در واقع بخش غیرفعلی می‌تواند گسترش نحوی یابد و خود دارای وابسته شود و حتی از بخش فعلی فاصله گیرد و میان آن دو سازه‌های دیگر بند قرار گیرد. باید گفت فعل گروهی پیچیده یا complex است، اما مرکب یا compound نیست (ساسانی، ۱۳۹۰). همچنین کاتامبا^۶ و استون‌هام^۷ (۲۰۰۶) ضمن اشاره به فعل گروهی، این نوع فعل‌ها را ترکیبی از جزء حرف اضافه‌ای یا قیدی به همراه یک فعل می‌دانند که بسیاری از این فعل‌ها دارای معنی اصطلاحی‌اند. فامیلی (۲۰۰۶) حدود ۱۵ فعل هم‌کرد^۸ی در فارسی را گزارش کرده است که از ترکیب آن‌ها با عناصر غیرفعلی متفاوت، تعداد بی‌شماری فعل گروهی حاصل می‌شود.

³ simple verb

⁴ morphological

⁵ clause

⁶ Francis Katamba

⁷ John Stonham

⁸ light verb

در این پژوهش در پی بررسی سازوکار تغییر ساختار گذرایی فعل‌های گروهی فارسی هستیم و این بررسی را با در نظر گرفتن نظریه‌ی نقشی و مدل گذرایی هلیدی^۹ محقق می‌سازیم. هلیدی [و متیسن^{۱۰}] (۲۰۰۴) جریان رخدادهایی که به دنبال کسب تجربه حاصل می‌شوند را اساسی‌ترین تصور ما از تجربه می‌دانند. جریان رخدادها به وسیله‌ی قاعده‌های دستوری حاکم بر بند به درجه‌هایی از تغییرات تقسیم می‌شوند. هلیدی بند را به عنوان واحدی زبانی در نظر می‌گیرد که نظم حاکم بر جریان رخدادها را بازنمایی می‌کند. این نظم همان گذرایی^{۱۱} است. در مدل گذرایی هلیدی مؤلفه‌هایی تعریف شده است که با استفاده از آن‌ها می‌توان میزان گذرایی بند را تشخیص داد. در پژوهش حاضر نیز سعی بر آن است تا با استفاده از این نظریه و همچنین دیدگاه ساسانی (۱۳۹۰) درباره‌ی فعل گروهی، تغییر ساختار گذرایی در فعل‌های گروهی را مدنظر قرار دهیم. تا کنون بررسی‌های متعددی در قالب نظریه‌ی نقشی^{۱۲} هلیدی بر روی فعل‌های فارسی انجام شده است، اما می‌توان گفت یکی از علت‌های بررسی یادشده، زایایی بالای فعل‌های گروهی است که با توجه به بررسی‌های متعدد انجام‌شده هنوز هم موارد مبهم و یا بررسی‌نشده در مورد این دسته از فعل‌ها به چشم می‌خورد.

۳-۱ هدف‌های پژوهش و ضرورت انجام آن

در این پژوهش با در نظر گرفتن جنبه‌های معنایی فعل‌های گروهی فارسی و در عین حال توجه به رفتار نحوی آن‌ها به بررسی سازوکار تغییر ساختار گذرایی در این فعل‌ها می‌پردازیم. تا کنون بررسی‌های متعددی درباره‌ی ساختار گذرایی فعل‌ها در زبان فارسی انجام شده است، اما آنچه

^۹ Michael Alexander Kirkwood Halliday

^{۱۰} Christian M. I. M. Matthiessen

^{۱۱} transitivity

^{۱۲} functional theory

ضرورت انجام این پژوهش را بیش از پیش ایجاب می‌کند آن است که اکثر بررسی‌های پیشین بر روی فعل‌های ساده صورت گرفته و تنها به صورت مختصر به بحث درباره‌ی فعل‌های گروهی در زبان فارسی پرداخته شده است. از سوی دیگر تمرکز پژوهش حاضر بر روی فعل‌های گروهی و نه فعل‌های به‌اصطلاح مرکب^{۱۳} و انضمامی^{۱۴}، مورد دیگری است که این بررسی را از دیگر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد. شایان گفتن است که دسته‌بندی فعل‌ها در زبان فارسی هنوز هم موضوع مورد بحث بسیاری از زبان‌شناسان است و توافق کلی در این‌باره وجود ندارد. از آنجایی که این فعل‌ها به صورت تمام‌وکمال در قالب هیچ یک از نظریه‌های حاضر نمی‌گنجد، بررسی و توصیف آن‌ها و ارائه‌ی الگویی مناسب ضروری می‌نماید. علاوه بر این، توصیف درستی از این فعل‌ها به چگونگی پردازش آن‌ها در ذهن و در نتیجه شناخت هرچه بیشتر ساختار ذهن منتهی می‌شود. در این پژوهش با در نظر گرفتن دو دسته‌بندی فعلی ساده و گروهی، تغییر گذرایی در فعل‌های گروهی را بررسی می‌کنیم. همان‌گونه که می‌دانیم تعداد این دسته از فعل‌ها در زبان فارسی بسیار زیاد بوده و روز به روز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود. از این رو، انجام این پژوهش تغییر ساختار گذرایی در این دسته از فعل‌های پرکاربرد را نشان داده و از طرفی وجود فعل‌های گروهی در زبان فارسی و رد فعل‌های به‌اصطلاح مرکب و انضمامی در این زبان را تأیید می‌کند.

۱-۴ پرسش‌های پژوهش

در این جا ضمن بررسی کلی موضوع یادشده، سه پرسش زیر را مدنظر قرار داده و سعی می‌کنیم با توجه به بررسی داده‌های گردآمده به آن‌ها پاسخ گوئیم.

¹³ compound verb

¹⁴ incorporated verb

- ۱ - تغییر فعل گروهی گذرا به ناگذر به چه طریق انجام می‌گیرد؟
- ۲ - الگوی ساختار گذرای در فعل‌های گروهی چگونه است؟
- ۳ - مجهول‌سازی در فعل‌های گروهی به چه طریق انجام می‌گیرد؟

۱-۵ فرضیه‌های پژوهش

در پاسخ به سه پرسش بخش ۱-۴ سه فرضیه‌ی زیر مطرح می‌شود.

- ۱ - تغییر فعل گروهی گذرا به ناگذر، با تغییر جزء فعلی فعل گروهی یا به عبارتی فعل‌واژه انجام می‌گیرد.
- ۲ - این ساختار به صورت پیوستاری است، به این معنی که در فعل گروهی در مقایسه با به‌اصطلاح فعل مرکب و همانند فعل انضمامی، این ساختار به صورت پیوستاری بوده و تغییراتی در فعل‌واژه به وجود می‌آید.
- ۳ - مجهول‌سازی در فعل‌های گروهی به صورت مجهول ساختاری نیست، بلکه به صورت معنایی و با تغییر ظرفیت‌های فعل گروهی انجام می‌پذیرد.

۱-۶ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش بر اساس مدل گذرای هلیدی و نیز دیدگاه ساسانی درباره‌ی فعل گروهی به بررسی داده‌های گردآوری‌شده می‌پردازیم. روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش روش میدانی بوده است. جامعه‌ی آماری از عموم مردم تهران از هر طبقه، جنس، گروه سنی و با هر سطحی از تحصیلات تشکیل شده و تعداد نمونه بسته به حجم داده‌های مورد نیاز متغیر است. این داده‌ها حاصل

جمع‌آوری شماری از جمله‌هایی است که همگی دارای فعل گروهی بوده و به صورت اتفاقی از گفتار روزمره‌ی افراد در سال ۱۳۹۰-۱۳۹۱ در سطح جامعه به دست آمده است.

روند تجزیه و تحلیل داده‌ها به گونه‌ای است که در ابتدا فعل‌های گروهی دارای سازه‌های فعلی مشابه در یک دسته قرار داده شده و جفت‌های متناظر این فعل‌ها که با تغییر گذرایی مواجه شده‌اند را در دسته‌ای دیگر قرار می‌دهیم. در مرحله‌ی بعد فعل‌های گروهی دسته‌ی اول را با توجه به نوع فرآیند^{۱۵} به دسته‌های مختلف تقسیم می‌کنیم و به این ترتیب تغییر ساختار گذرایی را به صورت جزئی‌تر مورد بررسی قرار می‌دهیم. اگرچه نگارنده تمامی جمله‌های گردآوری‌شده را در دست‌یابی به نتیجه‌های این پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است، به دلیل آن که تعداد جمله‌های مورد بررسی زیاد بوده و امکان واردکردن همه‌ی آن‌ها در پژوهش وجود نداشته و از طرفی ذکر آن‌ها باعث زیاده‌گویی می‌شود، از ذکر تمامی آن‌ها در بررسی کنونی خودداری شده است و در پیوست فهرستی از تمامی جمله‌های گردآوری‌شده را ارائه داده‌ایم.

۷-۱ سازمان پژوهش

این پژوهش دارای پنج فصل است. در فصل اول پژوهش به مباحثی پیرامون کلیات نظری از جمله موضوع پژوهش، مسئله‌ی پژوهش، هدف‌ها و ضرورت‌های انجام پژوهش حاضر پرداخته شد. فصل دوم دربردارنده‌ی پیشینه‌ی مطالعات انجام‌شده درباره‌ی بررسی سازوکار تغییر ساختار گذرایی در فعل‌های گروهی فارسی است که در دو بخش مطالعات انجام‌شده توسط دست‌نویسان و مطالعات انجام‌شده از سوی زبان‌شناسان مطرح می‌شود. فصل سوم به چارچوب نظری پژوهش مربوط

¹⁵ process

می‌شود. در این فصل به ذکر مدل گذرایی هلیدی، فرضیه‌ی گذرایی هاپر^{۱۶} و تامپسون^{۱۷}، بیان مفاهیمی مانند جهت^{۱۸} و مجهول از دیدگاه زبان‌شناسان، هلیدی و نیز هاپر و تامپسون و همچنین تعریف ساسانی از فعل گروهی می‌پردازیم. فصل چهارم پژوهش به تجزیه و تحلیل داده‌ها اختصاص می‌یابد. در این فصل بر پایه‌ی مدل گذرایی هلیدی و نیز تعریف ساسانی از فعل گروهی، داده‌های گردآوری‌شده را تجزیه و تحلیل می‌کنیم. در فصل پنجم نیز نتیجه‌گیری‌ها و دستاوردهای حاصل از پژوهش را ارائه داده و پیشنهادهایی را برای بررسی‌های آتی مطرح خواهیم کرد.

¹⁶ Paul J. Hopper

¹⁷ Sandra A. Thompson

¹⁸ voice

فصل دوم

پیشینه‌ی پژوهش

۲-۱ مقدمه

تا به امروز دستورنویسان و زبان‌شناسان متعددی در داخل و خارج از ایران به بررسی ساختار گذرایی فعل‌های فارسی پرداخته‌اند، اما هر یک جنبه‌های متفاوتی از این مقوله را با دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلف مد نظر قرار داده‌اند. برای مثال، برخی از دستورنویسان و زبان‌شناسان تنها به بررسی فعل‌های ساده پرداخته و برخی دیگر در کنار فعل‌های ساده، به اختصار فعل‌های به‌اصطلاح مرکب را نیز مورد توجه قرار داده‌اند.

در این فصل ابتدا مطالعات انجام‌شده توسط دستورنویسان را به اختصار مرور می‌کنیم؛ سپس به ذکر مطالعات انجام‌شده از سوی زبان‌شناسان می‌پردازیم.

لازم به ذکر است که پژوهش‌های انجام‌شده در مورد ساختار گذرایی فعل‌های فارسی توسط افراد غیرایرانی نسبتاً محدود است، از این رو، نگارنده در یافتن منابع مورد نظر با محدودیت‌های بسیار مواجه بوده و به همین دلیل، تعداد آثار مرتبط یافت شده چندان زیاد نیست.

۲-۲ دیدگاه دستورنویسان درباره‌ی گذرایی در فارسی

تا به امروز شمار زیادی از دستورنویسان به بررسی فعل‌های لازم و متعدی^{۱۹} و نیز فعل‌های معلوم و مجهول در زبان فارسی پرداخته‌اند.

در این بخش، در حد امکان، به مطالعاتی که توسط دستورنویسان و بر روی فعل‌های فارسی انجام گرفته است، اشاره خواهیم داشت.

^{۱۹} در زبان‌شناسی، اصطلاح‌های گذرا و ناگذر به جای متعدی و لازم به کار می‌رود.